

Голас Радзімы

№ 33 (2123)
17 жніўня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЯЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Місія міласэрнасці — так можна назваць дзейнасць гэтай жанчыны, што на фотаздымку. Міласэрнасць усё шырэй уваходзіць ва ўзаемаадносіны сучасных людзей, у іх жыццё, адкуль яе, здавалася б, выніклі назаўсёды. Не, засталіся яшчэ ў душах людзей парасткі добра і спачування да Спізкіга. На жаль, толькі далёка не ва ўсіх. Тым большую каштоўнасць для кожнага з нас, для ўсяго грамадства ўяўляюць тыя прыклады бескарыслівай дапамогі, што з'явіліся ў нашым сучасным побыце.
НА ЗДЫМКУ: Алена ЖЫЛКІНА — сестра міласэрнасці.
[Рэкамандацыя пра добраахвотную, дабрачынную дапамогу веруючых сяцёр міласэрнасці цяжкахворым чытайце на стэр. 3].

Фота С. КРЫШКАГА.

ДЭМАКРАТЫЗАЦЫЯ

КЛУБ ВЫБАРШЧЫКАЎ

У Гомелі на базе груп падтрымкі кандыдатаў у народныя дэпутаты ССРСР, што былі створаны ў ходзе сёлетніх выбараў, арганізаваны клуб выбаршчыкаў. Яго асноўная мэта, па думцы ініцыятараў,—забеспячэнне прамой сувязі паміж выбаршчыкамі і дэпутатамі, магчымасць выбаршчыкаў непасрэдна ўплываць на тыя або іншыя рашэнні, якія прымаюцца Саветамі розных узроўняў. Акрамя таго, у ліку прыярытэтных задач клуба — садзейнічанне кіраўніцтву рэспублікі, вобласці, горада ў вырашэнні праблем, звязаных з маючым адбыццём пераходам Беларусі на гаспадарчы разлік, удзел у арганізацыі і правядзенні выбараў у мясцовыя Саветы народных дэпутатаў.

На ўстаноўчым пасяджэнні ўтворана група па выпрацоўцы праектаў праграмы і статута клуба, якія будуць разгледжаны і зацверджаны ў бліжэйшы час.

Старшынёй клуба выбаршчыкаў абраны рабочы Гомельскага радыёзавода, народны дэпутат ССРСР В. Карнеенка.

ЗОНА АСАБЛІВАЙ УВАГІ

ЧАКАЮЦЬ ДАПАМОГІ

Апошнім часам у цэнтральнай і рэспубліканскай прэсе з'явіўся шэраг матэрыялаў, дзе ішла размова аб неабходнасці ўдзяліць асаблівую ўвагу здароўю дзяцей, якія пражываюць у зоне з павышаным радыяактыўным фонам.

У прыватнасці, гаварылася пра тое, што без набывання высокаэфектыўнага імпартага абсталявання — ультрагукавых скенераў — немагчыма ажыццяўляць раннюю дыягностыку захворванняў шчытападобнай залозы. Прыводзіўся і такі факт: Міністэрства аховы здароўя ССРСР, нягледзячы на тое, што Дзяржплан ССРСР выдзеліў на патрэбы беларускай медыцыны 980 000 рублёў у валюце першай катэгорыі, затрымала перадачу рэспубліцы гэтай сумы.

Тым часам на заклік аб дапамозе адклікнуўся далёкі Мельбурн. Генеральны дырэктар аўстралійскай фірмы «Рапозкспартімпарт» Ф. Рапанорт прапанаваў свае паслугі на ўмовах проста дабрачынных: неабходная Міністэрству аховы здароўя БССР медтэхніка прапаноўвалася са скідкай амаль 100 тысяч долараў. Аўстралійскі бізнесмен, выхадзец з Беларусі, прапанаваў набывць такія неабходныя ў кожным пацырпёўшым ад радыяцыйнага раёна прыборы — 20 ультрагукавых скенераў — па заводскай цане, поўнаасцю адмовіўшыся ад прыбытку для сваёй фірмы, арганізаваць іх хуткую і бясплатную дастаўку ў рэспубліку. Атрымаўшы такую выгадную прапанову, у Маскву за валютай тройчы адпраўляліся прадстаўнікі беларускай медыцыны. Але марна...

Як паведамілі ва Упраўленні спраў Саўміна БССР, пасля «шуму», узнятага прэсай, уся выдзеленая валюта будзе пералічана на рахунак знешнегандлёвага аб'яднання «Беларусзамежгандаль». Але поўнаасцю задаволіць валютныя патрэбы беларускай медыцыны гэта сума, зразумела, не можа. Толькі для тэхнічнага абсталявання Інстытута радыяцыйнай медыцыны Міністэрству аховы здароўя БССР неабходны два мільёны рублёў.

ЮБІЛЕІ

60-годдзе БТІ

Беларускі тэхналагічны інстытут імя С. Кірава ў новым навучальным годзе адзначыць сваё 60-годдзе. За гэты час ён падрыхтаваў для народнай гаспадаркі краіны больш як 25 тысяч спецыялістаў.

УБОРКА УРАДЖАЮ

У беларускіх сялян зараз самае жніво. Ураджай, вырашчаны неблагі. І цяпер галоўная задача — без страт убраць і захаваць яго. А гэта для нашай гаспадаркі — праблема немалая. На ўборцы звычайна працуюць самыя вопытныя механізатары. Побач з майстрамі жніва ўпэўнена адчувае сябе моладзь. У саўгасе «Лепельскі» Лепельскага раёна сур'ёзна экзамен на хлебяробчую прафесію

З бягучага года студэнты БТІ будуць навучацца па чатырох новых спецыяльнасцях: хімічная тэхналогія матэрыялаў і вырабаў электроннай тэхнікі; канструяванне і вытворчасць вырабаў з кампазіцыйных матэрыялаў; ахова навакольнага асяроддзя і рацыянальнае выкарыстанне прыродных рэсурсаў; хімічная тэхналогія арганічных рэчываў. А ўсяго на пяці факультэтах інстытута каля 5,5 тысячы студэнтаў навучаюцца дванаццаці спецыяльнасцям.

Для параўнання можна сказаць, што ў 1950 годзе ў інстытуце (тады ён называўся лесатэхнічным) было толькі тры аддзяленні — лесаніжынэрынае, лесагаспадарчае і механічнай тэхналогіі драўніны. У інстытуце займалася ўсяго 200 першакурснікаў. А ў надыходзячым юбілейным для БТІ навучальным годзе на пяці факультэтах будзе займацца каля 900 першакурснікаў.

АДУКАЦЫЯ

Радасці і засмучэнні, маленькія таямніцы і смелыя фантазіі давяраюць вучні 72-й мінскай школы Ніна Астроўскай, якая амаль 30 гадоў выкладае тут беларускую мову і літаратуру. Ніна Іванаўна — палымны прапагандыст роднай мовы не толькі сярод вучняў. Шмат саюзнікаў у Астроўскай і ў педагогічным калектыве: некаторыя настаўнікі рыхтуюцца выкладаць свае прадметы на беларускай мове.

НА ЗДЫМКУ: Ніна АСТРОЎСКАЯ з вучнямі з першага беларускага класа.

НА ГРАМАДСКІХ ПАЧАТКАХ

СТВОРАНА ТАВАРЫСТВА СПАЖЫЎЦОЎ

Слова «спажывец», якое яшчэ некалькі гадоў назад ужывалася ў нас са зневажальным адценнем, сёння набыло як нельга больш станоўчы сэнс. У Мінску адбылася ўстаноўчая канферэнцыя новага фарміравання — Таварыства спажывцоў Беларускай ССР. Гэта добраахвотная арганізацыя, якая валодае статусам юрыдычнай асобы,

здае нядаўні выпускнік сельскага прафтэхвучылішча Уладзімір Разумаў, прызначаны памочнікам да камбайнера Мікалая Старынскага, для якога сёлетняя ўборка — дзевятая.

НА ЗДЫМКАХ: зерне новага ўраджая; камбайнер Мікалай СТАРЫНСКІ [справа] са сваім маладым памочнікам Уладзімірам РАЗУМАВІМ.

бярэцца абараняць кожнага, хто апынуўся адзін на адзін з дыктатам вытворцаў, гандлю, бытавога абслугоўвання, прадстаўляць інтарэсы многіх тысяч людзей у дзяржаўных органах. На канферэнцыі прыняты статут таварыства, згодна з якім у ім не будзе платных «функцыянераў», уся работа заснавана строга на грамадскіх пачатках. Акрамя таго, рэспубліканскае праўленне таварыства не валодае адміністрацыйнымі паўнамоцтвамі ў адносінах да нізавых звенняў.

АПUBLІКАВАНЫ ПРАЕКТ

НА ПРЫНЦЫПЫ ГАСРАЗЛІКУ

Рэспубліканскі друк змясціў для ўсенароднага абмеркавання падрыхтаваны Дзяржпланам прапановы аб перабудове кіраўніцтва эканомікай і сацыяльнай сферай у Беларускай ССР на прынцыпах самакіравання і самафінансавання. Пасля абагульнення заўваг і прапанов, што паступяць на працягу месяца, праект будзе ўнесены на разгляд чарговай сесіі Вярхоўнага Савета рэспублікі.

Па новаму закону ўзаемаадносін Беларускай ССР з саюзнымі органамі і саюзнымі рэспублікамі будуюцца на прынцыпах, па-першае, спалучэння інтарэсаў рэспублікі і Саюза ССР у цэлым і, па-другое, узаемавыгаднасці і эквівалентнасці эканамічных адносін, абмену таварамі і паслугамі з іншымі суверэннымі рэспублікамі. За Саюзам ССР захоўваецца вырашэнне толькі стратэгічных праблем, якія забяспечваюць функцыянаванне адзінага народнагаспадарчага комплексу краіны, а да кампетэнцыі БССР адносяцца пытанні, што вынікаюць са становішча саюзнай рэспублікі як носьбіта дзяржаўнага суверэнітэту, у тым ліку ў галіне знешнеэканамічных адносін і культурных сувязей з зарубежнымі краінамі.

Эканамічныя адносіны з саюзнымі рэспублікамі будуюцца на аснове міжуродавых дагавораў, пагадненняў, заключаемых органамі дзяржаўнага кіравання рэгіёнаў, міністэрствамі і ведамствамі, а таксама ажыццяўляюцца ў форме прамых сувязей паміж аб'яднаннямі, прадпрыемствамі і арганізацыямі.

Самакіраванне прадугледжвае самастойнасць абласцей, гарадоў, раёнаў у вырашэнні ўсіх пытанняў мясцовага значэння, поўную адказнасць тэрыторыі за стан развіцця мясцовай гаспадаркі. У веданне мясцовых Саветаў перадаюцца прадпрыемствы і аб'яднанні, арыентаваныя пераважна на задавальненне патрэб данай тэрыторыі. За міністэрствамі і ведамствамі захоўваюцца галоўным чынам функцыі правядзення адзінай тэхнічнай палітыкі, арганізацыі ўкаранення дасягненняў навукова-тэхнічнага прагрэсу, падрыхтоўкі перападрыхтоўкі кадраў і метадычнага кіраўніцтва.

Самакіраванне тэрыторыі павінна арганічна спалучацца з самакіраваннем працоўных калектываў. Выключаецца ўмяшанне мясцовых органаў ва ўнутрыгаспадарчую дзейнасць прадпрыемстваў і арганізацый, калі яны не робіць шкоднага ўплыву на навакольнае асяроддзе і здароўе насельніцтва, не наносіць урон інтарэсам тэрыторыі.

Самафінансаванне азначае, што развіццё рэспублікі, абласцей, гарадоў і раёнаў ажыццяўляецца галоўным чынам за кошт заробленых сродкаў. Самафінансаванне тэрыторыі забяспечваецца заканадаўчым замацаваннем за імі пастаянных крыніц даходаў і плацяжоў з прыбытку ўсіх рамесчаных на адпаведнай тэрыторыі прадпрыемстваў і арганізацый, падаткаў і збораў, платы за прыродныя і працоўныя рэсурсы і г. д.

Эканоміка-прававой асновай узаемаадносін рэгіянальных органаў кіравання з прадпрыемствамі з'яўляецца дагавор на рэсурса- і прыродакарыстанне. У ім замацоўваюцца эканамічныя ўмовы карыстання рэгіянальнымі рэсурсамі, парадак налічэння і разліку затрат на іх папаўненне, а таксама налічэння страт і ўрону, наносімых гаспадарчай дзейнасцю навакольнаму асяроддзю і насельніцтву.

Самакіраванне і самафінансаванне базіруюцца на разнастайнасці форм грамадскай уласнасці — дзяржаўнай (агульнасаюзнай і рэспубліканскай), кааператыўнай, уласнасці грамадскіх арганізацый і працоўных калектываў, а таксама індывідуальна-працоўнай і змешаных форм.

Рэспубліка павінна мець права распараджацца зямлёй, яе нетрамі, ляснымі, воднымі і іншымі прыроднымі рэсурсамі на сваёй тэрыторыі. Аднаго часова за Саюзам ССР трэба замацаваць права вызначэння агульнасаюзных асноў карыстання імі, у тым ліку з улікам інтарэсаў абароны і беспекі краіны.

Размежаванне функцый рэспублікі і Саюза павінна ажыццяўляцца пэратпапа. На першым этапе на саюзным узроўні захоўваецца кіраванне тыма вытворчымі комплексамі і галінамі, якія маюць рашаючае значэнне ў функцыянаванні эканомікі краіны як адзінага цэлага (паліўна-энергетычны комплекс, металургія, машынабудаванне, хімічная, медыцынская і мікрабіялагічная прамысловасць, абарончыя галіны, агульнасаюзныя сістэмы чыгуначнага, авіяцыйнага, трубаправоднага транспарту, інфарматыка і сувязь).

У веданні рэспублікі сканцэнтравана вытворчасць тавараў народнага спажывання, сфера паслуг насельніцтву, вытворчая інфраструктура рэспубліканскага значэння, будаўнічы комплекс, прыродаахоўная і іншыя віды дзейнасці, непасрэдна звязаныя са штодзённым жыццём людзей. На другім этапе па меры стварэння неабходных умоў намячаецца далейшае расшырэнне сферы гаспадарання рэспублікі.

НА МОЙ погляд, у справе рэформы эканомікі на працягу апошніх чатырох гадоў асабліва вынікаў не назіраецца. Гэта тлумачыцца тым, што да гэтага часу ў нас няма ніводнай дакладнай, перспектыўнай эканамічнай мадэлі сацыялізму. У дыскусіях недахопу няма: Л. Абалкін, Г. Папоў, М. Шмялёў, А. Аганьбян і іншыя «зоркі» навукі ўпарта адстойваюць свае ўласныя пункты гледжання, а звесці іх у адно не атрымліваецца. Кожная эканамічная школа, кожны навуковы інстытут як бы замкнуліся ў сабе.

Акрамя таго, на інстытуты «навесілі» гаспадарчы разлік. Гэта прыводзіць да таго, што тэарэтычныя распрацоўкі, так неабходныя менавіта на першым этапе рэформ, часта прыносяцца ў ахвяру практычным інтарэсам, неабходнасці забяць сродкі для існавання.

Ёсць і яшчэ адзін (вельмі важны, на мой погляд) момант. Узаемаадносінны эканамічных школ да гэтага часу будуюцца ў адпаведнасці з агульнымі прынцыпамі ўзаемаадносін Цэнтра і саюзных рэспублік. Лічыцца, што Цэнтр — гэта вялікая галава, а на перыферыі рассыпаны маленькія дапаможныя галоўкі (выключэнне, бадай, складае Новасібірская школа, якая адрозніваецца дастатковай ступенню незалежнасці). Практычна гэта працягваецца ў тым, што толькі вучоныя Масквы маюць магчымасць і права на распрацоўку канцэпцый, мадэлей і напрамкаў рэформ. Гэта, вядома, не значае, што, напрыклад, вучоныя-эканамісты Беларусі сядаць, што называецца, склаўшы рукі. Аднак выйсці са сваіх распрацоўкамі за межы рэспублікі мы амаль не маем магчымасці. Практыка ж апошняга часу паказвае, што плюралізм думак у грамадска-палітычным жыцці да адчувальнага становачыя вынікі. Думаецца, што і эканамічная навука ў нас не перашкодзіць.

У адным з інтэрв'ю акадэмік Л. Абалкін сказаў, што, выехаўшы ўсю краіну, ён не знайшоў сярод вучоных-эканамістаў ніводнага дастойнага, каго б ён мог запрасіць на работу ў свой інстытут. Пры гэтай павазе да Л. Абалкіна, як вучонага і паслядоўнага барацьбіта (менавіта барацьбіта) на радыкальную перабудову, загадзіцца з такой думкай не будзе. Выходзіць, што адной з ролі ён галасуе за дэмакратызацыю, самастойнасць і ініцыятыву, а другой — за элітарнасць (прынамсі, у эканамічнай навуцы).

Дарэчы, па нашых назіраннях, адной з прычын, па якой суседнія з намі рэспублікі Прыбалтыкі настойліва імкнуцца да рэгіянальнага гаспадарства, з'яўляецца менавіта жаданне не толькі самастойна думаць, але і ўвасабляць свае думкі практычна.

Ёсць такія імкненні і ў Беларусі. Але ў адрозненне ад Прыбалтыкі, мы не робім такіх рэзкіх крокаў у бок суверэнітэту (у дастаткова поўным яго разуменні). Адзін з нашых асноўных прынцыпаў — умацоў-

лі ў якой-небудзь рэспубліцы пабудаваны аўтамабільны або трактарны, ці які-небудзь яшчэ завод, дык ён забяспечвае сваёй прадукцыяй усю краіну (а часам і на экспарт робіць). І канкурэнцыя ў яго няма. І няма стымулу да НТП, і не патрэбны яму сусветны вопыт, і змагацца за спажыўца таксама не трэба. Ён — манопаліст і для атрымання дадатковага эфекту проста павышае цену.

Іншымі словамі, сённяшняя народная гаспадарка краіны ўяўляе сабой адну гіганцкую

ПУНКТ ГЛЕДЖАННЯ ВУЧОНЫХ

ШТО Ё МАЛОЙ ГАЛАВЕ

ваць садружнасць, ствараць магутны Саюз з магутных рэспублік. У сувязі з гэтым нам не вельмі падабаецца формула «моцны цэнтр — моцныя рэспублікі», якая атрымала распаўсюджанне. Калі ёсць цэнтр, дык ёсць і падпарадкаваная перыферыя, якая атрымлівае з цэнтра ўказанні. Мы ж, нарэшце з іншымі рэспублікамі, хочам быць раўнапраўнай састаўнай часткай адзінага цэлага. Мы разам павінны пісаць саюзную «сімфонію», але кожная рэспубліка будзе выконваць у ёй сваю партыю.

Гэта зусім не азначае, што саюзнаму «аркестру» не патрэбны дырыжор. Абавязкова патрэбны, але адзін, а не як цяпер — 50 і больш. У даным выпадку я маю на ўвазе саюзны міністэрства. Беларусь, напрыклад, мае ў сваім прэмыі кіраванні каля 10 працэнтаў прамысловага патэнцыялу, астатняе — у падпарадкаванні саюзных міністэрстваў. І калі Дзяржплану Беларусі трэба правесці якое-небудзь рашэнне, што датычыць гэтай саюзнай часткі, дык даводзіцца ўзгадняць яго з усімі саюзнымі «дырыжорамі». А калі аркестрам кіруюць адразу некалькі дырыжораў, дык атрымліваецца не сімфонія, а какафонія.

Але справа не толькі (і нават — не столькі) ў велізарнай колькасці саюзных міністэрстваў. Мне здаецца, што іх скарачэнне або перадача іх функцый рэспубліканскім ведамствам не прынясе жаданага выніку. Галоўнае, што нас стрымлівае, гэта суперманапалізаваная структура вытворчасці. Ка-

жэ фабрыку. А навошта на адной фабрыцы два або тры аднолькавыя цэхі? І эканамічныя сувязі, узаемавыгадныя абменныя прынцыпы структурным звенням фабрыкі таксама не патрэбны: зусім дастаткова вытворча-тэхнічных.

Канкрэтны прыклад. Вытворчае аб'яднанне «Белаўтамаз», у складзе якога каля 10 заводаў на тэрыторыі Беларусі, Прыбалтыкі і ў некаторых іншых рэгіёнах краіны, створана па вытворча-тэхнічнаму прынцыпу. Арыентацыя на канкрэтнага спажыўца ў аб'яднанні няма. Адзінае, што робіцца, — гэта паўночны, паўднёвы, экспертны варыянты машын. Над гэтымі варыянтамі ў аб'яднанні працуюць некалькі цэнтральных заводскіх лабараторый. І акрамя таго, заключана некалькі дзесяткаў дагавораў з маскоўскімі і лінградскімі навуковымі інстытутамі (па шасці, рухавіках і інш). На гэтым лагічны цыкл «ідея — вытворчасць — рынак» перарываецца. Праблема збыту загады вырашана, хістанне цэн не хваляе, канкурэнцыі ніякай.

А цяпер паспрабуем «Белаўтамаз» тэарэтычна дэманопалізаваць. Раз'яднаем яго на 3—4 самастойныя часткі, далучым да кожнай з іх навуковую, практычную, канструктарскую «галовы», створым маркетынгавыя службы. Але... Рэалізаваўшы гэтую ідэю, мы адразу ўбачым, што многія пытанні будучы глядаць па-іншаму. Так, ва ўмовах манопалізму праблема працазатрат не з'яўляецца для прадпрыемстваў актуальнай. Пры канкурэнцыі ж тава-

раў на рынку на першы план выходзяць сабекошт прадукцыі і аб'ём прыбытку. А гэта, па нашых прыкідках, непазбежна скараціць патрэбу ў рабочай сіле на 25—30 працэнтаў.

Але зрабіць гэта зараз абсалютна не магчыма, бо ў краіне не існуе адпрацаванага механізма міжгаліновага і міжрэгіянальнага пераліву рабочай сілы. У гэтым сэнсе саветкі рабочы не абаронены. Ён не можа, напрыклад, забраніраваць за сабой кватэру ў Мінску (сталіца Беларусі) і часова паехаць на працу ў іншы рэгіён. У яго няма гарантыі, што пасля перакваліфікацыі ён атрымае работу, не горшую за ранейшую. Праўда, да стварэння такога механізма мы ўжо прыступілі. Але пакуль яго няма, рабочыя, інжынерна-тэхнічныя работнікі з'яўляюцца, як гэта ні парадаксальна, адной з галоўных кансерватыўных сіл, якія стаяць на шляху перабудовы.

І апошняе. Усю адказнасць за сацыяльна-эканамічныя і палітычныя няўдачы мы ўскладаем сёння на камандна-адміністрацыйную сістэму. З яе мы зрабілі пудзіла і з задавальненнем лупім яго палкамі. А калі паглядзець аб'ектыўна? У ГДР, напрыклад, аналагічная сістэма працуе дастаткова паспяхова. Значыць справа не ў ёй самой, а ў канкрэтных выканаўцах, з якіх мы самі ж, абвінаваціўшы Сістэму, знялі адказнасць. І калі б з каманднай сістэмы СССР своечасова быў выключаны каэфіцыент неразумнасці, а замест яго ўведзены каэфіцыент навуковага падыходу да прыняцця народна-гаспадарчых рашэнняў, сёння мы займаліся б не радыкальнай рэформай, а карэкціроўкай нармальна дзейнічаючага механізма ў адносінах да эканамічных умоў, што змяняюцца.

Таму сёння, ствараючы новую сістэму кіравання, заснаваную на дэмакратычных прынцыпах, крытэрыям падбору кадраў павінны стаць інтэлект, адукаванасць, прафесіяналізм. Ці зможам мы гэтага дамагчыся? Здаецца, зможам. Мясце, напрыклад, вельмі ўзрадавала тое, што намеснікам Старшыні Савета Міністраў СССР назначаны акадэмік Л. Абалкін (хоць я і не адмаўляюся ад крытычных заўваг у яго адрас).

Леў КРУКАЎ,
дырэктар Навукова-даследчага эканамічнага інстытута Дзяржплана БССР.

Выпуск чайных напіткаў «Світанак», «Духмяны», «Крыштал» асвоіў калектыў маладзечанскага завода «Малінаўшчызна». Мірыс пахучы, мята, меліса лімонная, чабор і іншыя травы, якія вырошчваюць завадчане і дабаўляюць да напітку, надаюць чаю прыемную духмянасць і асаблівы смак. Не выпадкова попыт пакупнікоў на новую прадукцыю хутка расце, павялічваецца колькасць заявак на яе гандлюючых арганізацый.

НА ЗДЫМКАХ: загадчыца лабараторыі Зоя МОНІД (злева) і аграном Алена МОНІД правяраюць на спеласць пасевы мірысу пахучага; вось ён, маладзечанскі чай.

Фота Ю. ПАУЛАВА.

БЕСКАРЫСЛІВАЯ ДАПАМОГА ВЕРУЮЧЫХ ЦЯЖКАХВОРЫМ

АБЛЯГЧЫЦЬ ЧУЖЫ БОЛЬ

У снежні мінулага года ў Мінскім кафедральным саборы прагучала просьба да веруючых — дапамагчы даглядаць цяжкахворых людзей у клініцы Інстытута траўматалогіі. І ўсяго праз некалькі дзён была створана служба міласэрнасці.

У ёй пакуль 32 чалавекі. Большасць — жанчыны, хаця ёсць і мужчыны. У іх дапамозе, дарэчы, асабліва вялікая патрэба, паколькі іншы раз неабходна фізічная сіла. Хворыя ў часам самастойна нават сесці не могуць, а трэба іх пампаць, пераслаць ложкам, пераапрацуць.

Ведаецца, спачатку яны вельмі саромеліся нас, адмаўляліся ад дапамогі. — Расказвае 24-гадовая Ірына Мікулік. — І не толькі таму, што мы «чужыя». Яны... не прывыклі да такой увагі: санітарка і нянецкак жа не дапаў. Адзін хлопек мне так і сказаў: «Я ўжо восем гадоў прыкаваны да ложка, заўсёды адзін, слова скажы мне з кім. Вось прывыкну да вас, а раптам вы таксама пойдзеце, што тады?» І мне было цяжка пераказаць яго, што мы не кінем бальніцу, а пакінем хворых.

Іра гаворыць, што ім, сёстрам і браціам міласэрнасці, было нялёгка і ў іншых адносінах.

— На першым часе, вяртаючыся з бальніцы, я многа плакала, — гаворыць яна. — Як успомню вочы тых маладых хлопцаў, якія ляжаць нерухома гадамі і, магчыма, ужо ніколі не паднімуцца без мыліцы, дык душа проста на часткі рвецца. Да таго ж, як ні грэх гэта, але давалася сябе перасільваць: у бальніцы ж праца не заўсёды, мякка кажучы, прыемная... Але я многа малілася, перачытвала Евангелле, дакарала сябе, успамінаючы, як рабілі святыя апосталы. Вельмі дапамагло і тое, што ў храме быў адслужаны спецыяльны малебен «Аб пачатку добрай справы», а затым кожную раніцу пры малітве сталі гучаць імёны і нашых падапечных, і ўсіх тых, хто нясе службу міласэрнасці. Нас гэта вельмі падтрымлівае.

Алена Жылкіна, стараста службы, лічыць, што яе стварэнне неабходна не толькі для хворых, а ўвогуле для ўсіх. Прыклад людзей, якія добраахвотна ўскладаю на сябе такія абавязкі, магчыма, абудзіць і ў іншых жаданне дапамагчы. Але трэба разумець, гаво-

рыць яна, што справа гэта цяжкая: некалькі сяцёр міласэрнасці не вытрымалі, пакінулі службу.

— Дзякуем мы ў бальніцы, вядома ж, не кожны дзень, — расказвае яна, — а па графіку. Кожны выбірае найбольш зручны для сябе час — два разы на тыдзень па чатыры гадзіны. Хаця ёсць сярод сяцёр і братоў міласэрнасці і такія, хто спяшаецца да «свайх» хворых ледзь ці не кожны дзень. Напрыклад, 78-гадовая Надзея Шарык, увогуле, здаецца, не пакідала б бальніцу...

Алена Аляксандраўна называе і іншыя імёны, паведамляе, што ў службе працуюць і інжынерны, і эканамісты, і рабочыя. Ёсць пажылыя людзі, ёсць і вельмі маладыя. Але ўсе яны, на яе думку, падобныя між сабой шчодрасцю душы, дабротой і любоўю да тых, хто мае патрэбу ў іх падтрымцы, цеплыні. Іру Мікулік яна лічыць адной з лепшых сяцёр міласэрнасці. І зусім не таму, што ў дзяўчыны больш прафесіяналізму (па асноўнай сваёй прафесіі яна таксама медыс-

ра), а таму, што Іра бескарыслівая, усю душу ўкладае ў служэнне хворым.

— Тыя гадзіны, якія я праводжу ў клініцы, пралятаюць як адно імгненне, — гаворыць дзяўчына. — І заўсёды шкада пакідаць сваіх падапечных. Мне здаецца, што людзі створаны для таго, каб дапамагчы адзін аднаму...

Добрая чутка пра службу міласэрнасці разнеслася па Мінску хутка. І вось нядаўна да іх прыйшла яшчэ адна просьба — ад урачоў пятай мінскай клінікі. На жаль, служба змагла накіраваць туды ўсяго 11 сяцёр міласэрнасці.

— Вельмі хацелася б, — гаварылі мне і Алена Аляксандраўна, і Ірына, — каб нас стала больш!

— А калі ўступіць у вашу службу захочуць не толькі веруючыя? — спытала я.

— Ну і выдатна, — у адзін голас адказалі сёстры міласэрнасці. — Мы з радасцю прыемем да сябе любога чалавека, які хоча рабіць дабро.

А Ірына дадала яшчэ вось што: — З таго часу, як я дапамагаю хворым, маё жыццё напоўнілася асаблівым сэнсам, таму што я магу хоць крыху, хоць на самую драбніцу, але аблягчыць чужы боль...

Наталля БУЛДЫК.

ДОБРАЯ прыкмета нашага часу — рост цікавасці да гісторыі, пераасэнсаванне яе падзей, абуджэнне памяці. Але які дзіўна

выбарачны, няроўны гэты працэс. У ліку такіх падзей дат і 75-годдзе з пачатку першай сусветнай вайны. Напаўзабытая вайна. Напаўзабытая трагедыя. Дзякуй богу, не ўсімі. Усвядомішы ўсю ненатуральнасць і небяспеку для духоўнага стану народа, ударыў у зван памяці беларускі пісьменнік Міхась Круль: сваёй апавесцю «Чырвоны касцёл», артыкуламі ў перыёдыцы, заклікам стварыць у раёне возера Нарач, на месцах кровапралітных баёў, мемарыял ахвярам першай сусветнай вайны. Ініцыятыва яго ўжо знайшла водгук у грамадскасці.

75 гадоў... Імгненне ў гісторыі і цэлае жыццё чалавека, пакалення. Адгукаючыся на гэтую дату, пройдзем па канве трагічных падзей той даўняй вайны, успомнім аб горкіх для расіян, для беларусаў, для многіх народаў свету, для ўсяго чалавецтва яе ўроках. Сёння, калі мы сур'ёзна задумаліся аб міры, гэта, напэўна, будзе вельмі своечасова.

Захаваўся стары здымак: над Чырвоным касцёлам у Мінску завіснуў нямецкі цэпелін. Здымак часоў першай сусветнай вайны. Сёння ён уаўляецца мне своечасовым сімвалам: у неба з храма ўносяцца малітвы аб міры, але іх не чуюць ні багі, ні людзі.

Зрэшты, малітвы аб дараванні міру, аб выратаванні і за спачын душы будуць потым. Спачатку былі ўрачыстыя малебны ў славу рускай зброі, цара і Бацькаўшчыны. Патрыятычны запал з прытвораў цэркваў, царскіх палацаў, з газетных палос расцякаўся па ўсёй неабсяжнай прасторы Расійскай імперыі. І мільёны адурманеных, падманутых, рассартаваных і раз'яданых па ротях, батальёнах, палках яшчэ свята вераны, што ідуць змагацца за Бацькаўшчыну, на самай справе ішлі паміраць у аковы бяспрыкметнай імперыялістычнай. Як і мільёны тых, што ўзяліся ім насустрэч па другі бок лініі фронту. Колькі стагоддзяў усё доўжыцца гэты падман, калі тым, хто мае ўладу і сілу, іграючы на сваёй пачуццёвай людзей — любові да радзімы, — удаецца пераканаць іх у правяднасці самых няправедных войнаў.

Так, гэта была вайна імперыялістычная, несправядлівая і захопніцкая з абодвух бакоў. Ну а калі так, ці варта на самай справе абуджаць жывую агульнанародную памяць аб ёй, класіфікацыю аб аднаўленні зарослых, заараных старых магіл, разбураных часам і людской абываўшасцю, немадой помнікаў? І тым больш непакоіцца аб стварэнні новых, напрыклад, аб мемарыялах ахвярам першай сусветнай вайны на тэрыторыі Беларусі, у раёне возера Нарач. Ці варта? Бо столькі гадоў мінула, і столькі новых, драматычных і трагічных падзей напластавалася на тыя даўняы падзеі. Не звонам ужо, але слабым рэхам прабіваецца тая вайна скрозь пласт часу да нашай памяці. Змяніліся пакаленні. Высахлі слёзы смутку. Аціх боль старых ран.

Шчымаць, кроваточаць яшчэ раны вайны іншай — другой сусветнай, Вялікай Айчыннай. І выйшаў, нарэшце, на паверхню столькі гадоў загуляны анестэзія страху боль ран, нанесеных рэпрэсіўнай сталінскай сякерай. Боль вядомы і невядомых пакуль Курапатаў.

Але менавіта таму, што ўсё гэта было на зямлі, на адной і той жа зямлі, — варта! Неабходна. Няхай паднімуцца, уражваючы сваёй нечаканай блізкасцю, помнікі і мемарыялы: ахвярам і героям першай сусветнай, грамадзянскай, Вялікай Айчыннай войнаў. І барацьбітам за перамогу Кастрычніцкай рэвалюцыі і Савецкай улады ў Беларусі. І ахвярам сталінізму. І героям Ай-

чыннай вайны 1812 года. І Кастусю Каліноўскаму. І беларускім асветнікам. І... Кожны з іх няхай нясе свой змест, свае сімвалы, раскрываючы разам з тым агульную сутнасць — непарыўную пераемнасць пакаленняў, сувязь часоў і падзей.

Першая сусветная вайна буйшавала на планеце 4 гады 3 месяцы і 10 дзён: з 1 жніўня 1914 года да 11 лістапада 1918. У яе арбіту аказаліся ўцягнутымі 38 дзяржаў з насельніцтвам звыш 1,5 мільярда чалавек — тры чвэрці насельніцтва зямнога шара. Пад ружжо было пастаўлена 73,5 мільёна чалавек. І калі трубы палкавых аркестраў сыгралі сігнал адбою, чалавецтва недалічылася 10 мільёнаў жыццяў — столькі, колькі загінула ва ўсіх еўрапейскіх войнах за тысячу папярэдніх гадоў. Яшчэ 10 мільёнаў грамадзянскага насельніцтва

сродку спынення рэвалюцыі. Наадварот, ідэя вайны, і менавіта як сродку задушэння рэвалюцыі, стала вызначальнай, адсутнічы на другі план яе першапачатковы пабуджальны стымул — перадзел сфер уплыву. Орган шведскіх сацыял-дэмакратаў газета «Палітыкен» у пачатку лістапада 1917 года пісала: «Рэвалюцыя рабочых і салдат, якая скінула ў сакавіку царызм, імкнулася да міру, хлеба і забеспячэння ўлады народа. Але ўладу захапілі ў свае рукі капіталісты. Пачаўся голад, стала ясна: або рэвалюцыя заб'е вайну, або вайна — рэвалюцыю. Бюракратыя і капіталісты рабілі ўсё для таго, каб вайна забіла рэвалюцыю».

Гістарычны вынік гэтага супрацьстаяння вядомы. У трагічным полымі вайны, падушаным рэвалюцыяй, Ленін і бальшавікі разгледзелі прынцып, які і

міру ў свае рукі. Падтрымка ўрада, які прадаставіў франтавым часцям поўнае права заключыць мясцовыя перамір'і, «салдацкія міры» з супрацьстаячымі часцямі і злучэннямі, развязала ініцыятыву салдацкіх мас. І не толькі па гэты, але і па той бок фронту. Нейтральная паласа адчужэння стала паласой сяброўскіх сустрэч. 14 лістапада паміж грэнадзёрскім корпусам і нямецкім камандаваннем супрацьстаячай часці быў падпісаны першы дагавор аб перамір'і: 19 лістапада ў 12 гадзін дня на ўчастку Баранавічы — Гарбачы — Паланечка змоўклі гарматы, ваенныя дзеянні спыніліся. Серыю новых «салдацкіх міраў», якая прайшла ўслед за ім, завяршыў падпісаны 21 лістапада ў Солах дагавор аб перамір'і паміж ваюючымі арміямі на ўсім працягу Заходняга фрон-

та, В. Фамін, М. Хатаевіч, І. Селязнёў, В. Каменшыкаў і інш., забяспечылі бальшавікам масавую падтрымку сярод салдат. Рэвалюцыя на Заходнім фронце перамагла хутка і па сутнасці бяскрыўна.

Вайна ператварыла Беларусь у арэну ваенных, баявых дзеянняў. Такая арэна не мае абаронных зон. Нават там, дзе не свісцяць кулі. Мірнае насельніцтва перастае быць мірнымі плаціць сваю бязмерную даніну вайне. Чвэртка Беларусі паўтра мільёнамі жыхароў апынулася пад акупацыяй. Яшчэ паўтра мільёна чалавек ператварылася ў бежанцаў, гаравалі па чужых кутах, перабіваючыся выпадковымі заробкамі. Цяжкія паборы, падаткі, рабавіцтвы, прысясненні, голад і холад, хваробы і эпідэміі выкошвалі мірных аратых, жанчын і дзяцей. Мы не ведаем дакладных лічбавых даных аб лёсе мірных беларусаў у агульным трагічным спісе ахвяр грамадзянскага насельніцтва за гады вайны, але ў вобразнай ацэнцы Міхаіла Круля, што стала Беларусь за гады гэтыя могільнікам нумар адзін, — няма перабольшання.

Вайна нанесла велізарную страту фізічным сілам беларускага народа, але разам з тым, ператварыўшы ў рэвалюцыйную, паскорыла яго палітычнае абуджэнне, рост яго нацыянальнай самасвядомасці. Па той бок фронту разгаралася вызваленчая барацьба (аж да ўзброенай партызанскай) супраць захопнікаў, па гэты — рэвалюцыйная. Тысячы беларусаў — салдат, матросаў, рабочых — удзельнічалі ў рэвалюцыі ў Петраградзе, Маскве, іншых гарадах, у арміі і на флоте. У рэвалюцыйныя ж настроі і дзеянні, ва ўсведомленне сябе як нацыі пераплаўляліся паступова ў гарніле вайны гора і слёзы беларускіх бежанцаў. Яны побач з салдатамі і матросамі складалі ксяцік левага крыла Беларускай сацыялістычнай грамады, якое яго лідэр Д. Жылуновіч прывёў да бальшавікоў, ксяцік Беларускай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі, якую стварыў А. Чарвякоў і якая ў сакавіку 1918 года была ператворана ў беларускую секцыю пры Петраградскім раённым камітэце РКП(б). Перамога Кастрычніцкай рэвалюцыі і Савецкай улады ў Беларусі стварыла аснову, а рост нацыянальнай самасвядомасці беларускіх працоўных паслужыў адным з важнейшых пабуджальных фактараў для нацыянальна-дзяржаўнага самавызначэння беларускага народа, для ўтварэння БССР.

...Прычыны і характар, змест і вынікі, месца ў агульным кантэксце гістарычных падзей, сувязі з мінулым і сучасным, класавыя і агульначалавечыя, героі і ахвяры, мужнасць і бязлітасць, гуманнасць і жорсткасць — як многа граяў, як многа глыбінь у першай сусветнай вайны. І гэткай жа шматграннай, глыбокай павінна быць памяць аб ёй.

Душа чалавечая ў сваіх адносінках да мінулага і сучаснага, да тых, хто знаходзіцца на зямлі і ў зямлю пайшоў, — непадзельная. Чалавек, абываецца да дзедзюскіх і бацькоўскіх магіл, не можа быць спагадлівым да тых, хто побач з ім. Яшчэ і таму неабходны мемарыял ахвярам першай сусветнай вайны. Гэта не проста святая даніна памяці загінуўшым, не проста гістарычная адукцыя саміх сябе. Сэнс і змест, даўна-маральная напоўненасць мемарыяла багатая і шматгранная, непасрэдна перагукуюцца з усімі радасцямі, болей і трывогай нашага сённяшняга жыцця.

Толькі дзве сусветныя вайны пранесліся вагненным тайфунам над планетай. І цэлых дзве. Сусветныя. Няхай жа толькі ў памяць аб іх і застануцца манументы, бо помнікаў трэцяй стайцы проста не будзе каму.

Аляксей КАРПЕЛЬ,
кандыдат гістарычных навук.

РЭХА ПЕРШАЙ СУСВЕТНАЙ

НАПАЎЗАБЫТАЯ ВАЙНА

ва забралі хваробы, эпідэміі, голад. Загінула, памерла, перастала існаваць 20 мільёнаў унікальных, своеасаблівых светаў.

Дабавім да загінуўшых 20 мільёнаў параненых, не забудзем аб мільёнах, што страцілі прытулак, калі віхура вайны падняла іх з родных мясцін і пагнала па гаротных бежанскіх дарогах. Улічым і 208 мільярдаў долараў, выдаткаваных толькі на ваенныя патрэбы, г. зн. на тыражаванне смерці. А яшчэ былі разбураныя заводы, што не працавалі, руіны гарадоў, спаленыя вёскі. Страшны вынік вайны, зусім не выпадкова і не толькі па колькасці дзяржаў-удзельніц упершыню ў гісторыі названай сусветнай. За гэтай назвай стаіць яшчэ і маштаб страт, асабліва жудасны сваім балансам, які зраўняў няпоўных пяць гадоў з папярэдняй тысячай гадоў. Па сутнасці гэта вайна дастаткова відавочна выявіла тэндэнцыю спаўнення чалавецтва да свайго самазнішчэння, калі яно не зможа ў час апалятца і знайсці спосаб вырашыць узнікшыя супярэчнасці без зброі.

Ужо тады перадавыя розумы, прагрэсіўныя грамадскія сілы з трывогай загарылі аб небяспецы вайны як сродку вырашэння міждзяржаўных спрэчак. Аднак змяніць палітыку сваіх дзяржаў ім не ўдалося. Узаяў верх традыцыйны, вузкакласавы падыход пануючай эканамічна і палітычна буржуазіі. Больш таго, ён стаў вызначальным у адносінах да першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы. Самае вялікае, у што змагло выліцца грамадскае адмаўленне вайны, — гэта ў пацыфісцкі рух. Ён меў свой прагрэсіўны сэнс і сваю высякародную мэту, але ў тых умовах аказаўся бяспрыкметны.

У Расіі новае разуменне вайны і міру з найбольшай паслядоўнасцю і дакладнасцю выказаў Ленін і бальшавікі. Іх рашуча падтрымалі рэвалюцыйна-дэмакратычныя сілы, большасць працоўнага народа — рабочыя, салдаты, сяляне, перадавая інтэлігенцыя. Кастрычніцкая рэвалюцыя, па сутнасці, вырасла з адмаўлення вайны, з барацьбы за мір. Яна аказалася адзіным сродкам, які здольны быў насуперак волі ўрадаў краін Антанты і Траістага Саюза спыніць імперыялістычную вайну. «Дэлоў вайну, — тлумачыў у той час Ленін, — не азначае кідэнне шытка. Гэта азначае пераход улады да іншага класа».

Факт класавай блізарукасці буржуазіі бяспрыкладны: ва ўрадаў ваюючых дзяржаў, здаецца, нават не ўзнікла ідэя заключэння міру як магчыма

прапанавалі ў якасці асновазназнаўча ў міжнародных адносінах, — прынцып мірнага суіснавання. Але, на жаль, на шляху яго паўстаў фашызм. І павінна была прагрымець яшчэ адна сусветная вайна, якая забрала ўжо 50 мільёнаў жыццяў, павінна была паявіцца атамная зброя, спатрэбілася прайсці праз ледзяны страх вайны «халоднай», каб гэты пынцып пачаў, нарэшце, асэнсоўвацца як адзіная альтэрнатыва самазнішчэнню.

Новыя канцэпцыі не з'яўляюцца раптоўна, але падрыхтоўваюцца ўсім ходам развіцця чалавечага духу, усім гістарычным вопытам грамадства — яго дасягненнямі і памылкамі, яго радасцямі і бедамі, яго хваробамі і вылячэннямі. Ці не з магіль загінуўшых у той першай сусветнай, ці не на хлебных палях, бяздушна пераараных Марсам, праблілі першыя парасткі разумення прырытэту агульначалавечых каштоўнасцей над класавымі. Парасткі, якім не суджана было ў той час расці, злучыць расколаты свет. Але і загінуць ім таксама не далі. Іх захаваў народ, які зрабіў рэвалюцыю, збяргоў у жорсткіх класавых баях грамадзянскай вайны, пранёс, як сцяг, у свяшчэннай Айчыннай, вызваляючы сваю і іншых народаў зямлю ад фашысцкага рабства. З тых парасткаў вырасла новае асэнсаванне, новае разуменне неабходнасці жыць у міры, мірнай жа працай сцвярджаючы перавагі той або іншай сацыяльнай сістэмы. З тых парасткаў лінінскага прынцыпу мірнага суіснавання вырастае, набываючы ясную тэарэтычную сутнасць і першыя практычныя контуры, канцэпцыя новага палітычнага мыслення.

У той, сямідзесяцігадовай даўнасці вайне дастаткова добра відаць і вытокі сённяшніх форм і метадаў барацьбы за мір — народнай дыпламатыі, палітыкі нацыянальнага прымірэння. Ці не магутныя антываенныя мітынгі і дэманстрацыі, ці не братанне на франтах — папярэднікі іх? Дастаткова ўспомніць чэрвеньскія 1917 года дэманстрацыі пратэсту супраць прынятага Часовым урадам рашэння аб наступленні на фронце, дэманстрацыю — 3-4 ліпеня, расстраляную па загаду Часовага ўрада.

Дастаткова ўспомніць серыю братанняў на Заходнім фронце. Эпізодычныя да Кастрычніцкай рэвалюцыі, яны перараслі ў магутны рух пасля яе перамогі. 9 лістапада старшыня СНК У. І. Ленін звярнуўся да ўсіх палкавых, дывізіённых, карпусных, армейскіх і іншых камітэтаў, да ўсіх салдат і матросаў з заклікам узяць справу

та. Гэта была бліскучая перамога народнай дыпламатыі, якая аказала велізарны рэвалюцыйны ўплыў на салдацкія масы ўсіх франтоў, аблягчыла Савецкай рэспубліцы выхад з сусветнай вайны.

Заходні фронт... Яго трохсоткіламетровы лязо з поўначы на поўдзень — ад Дзвінска (праз Паставы, Баранавічы) да Пінска — рассякло па жывому цела Беларусі. Цяжкія абарончыя баі 1915 года: за Брэст-Літоўск — аддадзены, за Гродна — адступілі, за Вільню — утрымалі. Але потым ідзе новае наступленне і прарыв фронту ля Свянцян. Брэш удалося закрыць толькі ў ваколіцах Маладзечна — Вілейкі — Смаргоні. Праціўнік быў адцяснёны ў раён азёр Нарач — Свір. Фронт стабілізаваўся, абодва бакі перайшлі да пазіцыйнай вайны, непрыкметна, але метадычна — адзін за адным, дзiesiąткі да дзiesiąткі, сотні да сотні, тысячы да тысячы — збіраючы сваё злавеснае жніво. Разаваў ж цана Свянцянскага прарыву — 200 тысяч жыццяў.

Возера Нарач яшчэ раз увайдзе ў летапіс сусветнай вайны, дзёны назву наступленню войск Паўночнага і Заходняга франтоў у сакавіку 1916 года — Нарчанская аперацыя. 100 тысяч салдат, разарваных снарадамі, прашытых кулямі, удушаных газамі, леглі ў новыя брацкія магільні. Газы — страшэнная здань зброі масавага знішчэння прыйшлі да нас таксама з першай сусветнай.

Наступленне не прывяло да поспеху, закліпнула, эле сарвала другое — германскіх войск на Вердэн, якое адкрывала дарогу да Парыжа. Царскі ўрад салдацкімі жыццямі разлічыўся па саюзніцкіх вексельях за шматмільярды пазыкі. Але гэта ўрад. Салдаты ж, гінучы, выратоўвалі тысячы жыццяў французскіх салдат — такіх, як яны, рабочых, землепрацаў, служачых. Будзем і пра гэта помніць.

Заходні фронт... Яго паўтарамільённая армія ў пераважнай масе сваёй стала апорай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Да пачатку кастрычніка тут дзейнічала адна з самых шматлікіх франтавых арганізацый бальшавікаў партыі, якая налічвала 21 тысяччу членаў. У адрозненне ад іншых франтоў бальшавікі Заходняга фронту і бальшавікі прыфрантавой Беларусі аб'ядналіся ў адзіную партыйную арганізацыю з агульным кіруючым органам — Паўночна-Заходнім абласным камітэтам РСДРП(б). Яснасць палітычнай лініі, рашучасць і прадуманасць канкрэтных дзеянняў, аўтарытэт яе лідэраў, такіх, як А. Мясні-

ЗА ЧТО ВЫСТУПАЮТ МОЛОДЫЕ ИСТОРИКИ

РАЗРУШАЯ ДОГМАТЫ

Историки из 67 городов страны, собравшись в Москве, обсудив волнующие их вопросы и удивившись схожести собственных проблем, учредили Советскую ассоциацию молодых историков (САМИ). Она пополнила внушительный список союзов и обществ, возникших по инициативе «снизу» за годы перестройки. Еще одно «общество молодых» стремится стать альтернативой существующим структурам, зараженным «аппаратным вирусом».

ВОПРЕКИ ФАКТАМ

Идея подобной ассоциации витала в профессиональных кругах историков несколько лет. Например, Евгений Кожокин, старший научный сотрудник Института всеобщей истории, избранный председателем совета ассоциации, добивался ее создания с 1983 года. История, как и другие общественные науки, много лет следовала указаниям партийных инстанций, часто вопреки историческим фактам. Это привело к деградации науки и падению квалификации научных сотрудников. Сейчас положение меняется, но, увы, переливание свежей крови из исторической публицистики и общественных дискуссий в академические труды происходит слишком медленно. Причины этого в людях, а не в официальных установках. Проблема — в усвоенном целым поколением историков догматическом подходе, идеологических стереотипах, корпоративности в престижных институтах.

ЮНИОРЫ ИЛИ МАСТЕРА?

Хотя в названии ассоциации и фигурирует слово «молодые», в уставе существует лишь возрастной ценз для членов правления и для вступления в САМИ—40 лет. Рядовые члены не будут выбывать из ассоциации по возрасту.

Очевидно, ассоциацию следует рассматривать не как «команду юниоров» от истории, а как попытку создать профессиональное объединение типа творческого союза ученых одной специальности. Ассоциация—независимая неформальная общественная структура — должна выступить альтернативой существующим забюрократизированным институтам. Объединить единомышленников независимо от районов проживания, должности или ведомственной принадлежности института. Стоит подчеркнуть, что идея такого профессионального клуба, укрепляющего связи не между начальником и подчиненным, а между коллегами и единомышленниками, очень популярна сейчас в СССР.

ВЗГЛЯД СВЫСОКА

Эти структуры устраивают далеко не всех.

Бюрократия пока надежно защитила себя от посягательства системой учредительства, необходимого сейчас для официального признания любой общественной организации. Формально учредителями САМИ выступили ЦК ВЛКСМ, АН СССР, общество «Знание». Однако, увы, в подходе этих организаций наблюдается пока лишь «пристройка сверху». Представители общества «Знание», например, считают, что члены ассоциации должны на конкурсной основе читать лекции от этого добровольного общества, и удивляются реакции молодых, заявивших о том, что они будут читать лекции там, где захотят, и о тех проблемах, которые сами посчитают важными.

ЦЕЛИ АССОЦИАЦИИ

САМИ объединяет коллег «для развития исторической науки, распространения и утверждения научного мировоззрения». Ассоциация будет оказывать помощь молодым специалистам-историкам в профессиональном становлении, координировать деятельность историков различной специализации. Важной составной частью деятельности САМИ будет популяризация и пропаганда на языках СССР исторических знаний в нашей стране и за рубежом. В уставе САМИ записаны такие положения, которые могли бы войти в нравственный кодекс ученого-историка: борьба с догматизмом, национальностью нетерпимостью, монополизмом и корпоративностью в науке. Главным профессиональным качеством молодые ученые считают непредвзятую, гражданскую позицию историка. САМИ выражает готовность сотрудничать с государственными, общественными организациями, оказывать профессиональную помощь обществам охраны памятников и движениям за сохранение исторических и духовных ценностей.

В САМИ действуют различные секции. Пока их 8. Архивоведы разрабатывают альтернативный проект закона об архивах. Историки КПСС готовы разработать программу изучения истории партии. Конкурс концепций исторического образования готовит секция преподавания. Формируется секция экономической истории. В других группах исследуются проблемы использования количественных методов в истории, исторической психологии и другие. Результаты исследований и научная информация будут публиковаться в изданиях САМИ. Связь с ассоциацией можно установить по адресу: 117036, Москва, ул. Дм. Ульянова, Институт всеобщей истории АН СССР, Советская ассоциация молодых историков.

Валерий КЕРОВ.

ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА

Существование теневой экономики в СССР до самого последнего времени оставалось «за бортом» официальной статистики. Лишь в 1989 году Государственный комитет СССР по статистике впервые стал предоставлять прессе сведения на этот счет. И хотя они все еще продолжают носить выборочный характер, однако достаточно впечатляюще, чтобы можно было составить некоторое представление о масштабах явления. Так, например, выяснилось, что водители государственного транспорта и работники государственной же (других в стране нет) бензоколонок получают ежегодно от перепродажи горючего свыше 2 миллиардов «левых» рублей.

Что касается общей суммы денег, проходящей в течение года по каналам теневого оборота, то, по оценкам независимых специалистов, она достигает 100—150 миллиардов рублей в год. А чтобы оценить «вес» теневого сектора, достаточно сопоставить его с наличным в стране «живым», наличных денег («теневые деньги» практически всегда наличные). Население страны получает в виде зарплаты (а это подавляющая форма легальных доходов) около 330 миллиардов рублей в год, еще 70 миллиардов рублей составляют выплаты в виде пенсий, пособий и стипендий и, наконец, денежные сбережения населения, которые немедленно могут быть предъявлены на потребительском рынке, составляя около 350 миллиардов рублей (из них 307 миллиардов — вклады в учреждениях Сберегательного банка СССР). Таким образом, речь идет о «прокрутке» через тневые каналы до 20 процентов денежных средств, имеющихся в распоряжении населения.

Из чего складывается этот оборот? Стереотипные представления, господствующие среди населения, исходят из того, что весь теневого сектора — это «ворованные» деньги, поле деятельности организованной экономической преступности и «чистой» уголовщины. Однако анализ показывает, что пропорции выглядят иначе. Так, Госбанк и Министерство внутренних дел СССР провели открытую дискуссию о теневой экономике, в ходе которой были обнародованы данные, что на уголовный мир приходится в лучшем случае 5 процентов сумм, возвращающихся в теневую экономику. Сложнее

определить долю уголовно наказуемой экономической преступности, но и ее доля не является подавляющей, приближаясь к трети. Все остальное идет на восполнение дефицита в сфере предложения.

Именно постоянный дефицит на рынке потребительских товаров и услуг является основой «нишей» для теневой экономики. Сегодня, к примеру, неудовлетворенный платежеспособный спрос на товары и услуги, по вполне официальным оценкам, превышает 70 миллиардов рублей в год. И эта цифра вполне корреспондирует с той долей оборота теневого сектора, которая, по мнению экономистов, лежит за пределами «настоящей» организованной экономической преступности.

Объем сферы медицинских теневых услуг достигает 2,5—3 миллиардов рублей в год. Это — компенсация за низкую оплату персонала здравоохранения.

С 70-х годов упрочился теневого сектора в сфере образования. На оплату услуг репетиторов население ежегодно расходует 1,5 миллиарда рублей.

Затем идут теневые услуги пассажирского транспорта — 1,3 миллиарда рублей, жилищно-коммунальные услуги — 0,7 миллиарда рублей, услуги культуры — 0,3 миллиарда рублей.

Поэтому для смягчения негативных явлений, связанных с теневой экономикой, специалистами предлагается путь, противоположный уже традиционному «репрессивному» — либерализация в отношении альтернативных производителей, поощрение конкуренции продавцов. Собственно, ее должна обеспечить радикальная экономическая реформа в государственном секторе. Но пока она «наберет обороты», понадобятся дополнительные срочные меры. Это — легализация той части теневого экономики, чья деятельность восполняет дефицит экономики «законной», развитие совместных предприятий с ориентацией на внутренний рынок — с импортозамещающими целями и, наконец, на ближайшее время, пока напряжение на потребительском рынке особенно сильно — «товарную интервенцию» в виде закупки наиболее ходовых сейчас на черном рынке товаров — той же бытовой электроники.

Леонид КОРЕНЕВ.

время СССР выражал протест против этих гарантий, но расстановка сил была иной, и в Париже к ним не прислушались.

«Конечно, внешняя политика Сталина была имперской политикой, — говорит историк, — и об этом свидетельствует само содержание ноты румынскому правительству от 26 июня. Она носила ультимативный характер, и в отличие от прежних советских демаршей в ней ничего не говорилось ни о румынской аннексии, ни о нарушении румынской стороной соглашения от марта 1918 года и международного права, фигурировали совсем не те мотивы, которые приводились в документах, составленных при жизни Ленина и несколько

лет после его смерти».

28 июня Красная Армия форсировала Днестр и вступила на территорию Бессарабии и Северной Буковины.

«Когда меня спрашивают, как я оцениваю события 1918 года и 28 июня 1940 года, — говорит доктор Левит, — я отвечаю: оценку дал сам молдавский народ — в 1918 году он выступил против оккупантов с оружием в руках, а в 1940 году в большинстве приветствовал Красную Армию. Мне тогда было 18 лет, и я видел, как весь город с цветами встречал советских солдат».

Конечно, сталинизм вскоре дал себя знать. Когда на улицах появились «черные вороны», энтузиазм стал спадать. Но заряд все же сохранился: когда в 1941 году Германия напала на СССР, у военкоматов вытянулись длинные очереди добровольцев. Судите сами: если раньше молдавский крестьянин не мог попасть к врачу, а его дети не всегда могли ходить в школу, потому что за это надо было платить, то при Советской власти это стало бесплатным и доступным. Была ликвидирована безработица, хотя заработная плата была невелика. Кудей была и аграрная реформа.

Страшные последствия имела депортация 13 июня 1941 года. Мера была необходимой: и румыны вывозили людей из пограничной зоны. Но кого хватало у нас? Интеллигенцию, учителей, бывших служащих румынских учреждений. В результате в 1944 году многие бежали с оккупантами из страха репрессий, а в республике после освобождения почти не оказалось специалистов. Спасибо, прислали из Ленинграда врачей, которые и лечили, и готовили местные кадры. Чтобы обеспечить республику электричеством, были направлены энергопоезда, а тем временем люди, приехавшие со всей страны, — в Молдавии не было квалифицированных рабочих — строили Молдавскую и Дубоссарскую ГРЭС. Таких примеров привести можно много...»

В самом деле, трудно однозначно оценить тот период. Самому Изяславу Левиту пришлось испытать на себе систему сталинщины, когда за публикацию одной научной статьи его подвергли разгромной критике, в знак унижения его фамилию печатали в газетах с маленькой буквы и выгнали с работы. Но историк остался верен объективности, даже в самые трудные годы не идя на сделку с совестью.

Игорь СЕДЫХ.

СОБЫТИЯ 1939 — 1940 годов представляют для этого человека не просто профессиональный интерес: это часть его жизни. Доктор исторических наук, главный научный сотрудник Института истории Академии наук Молдавии Изяслав Левит летом 1940 года, когда решалась судьба Бессарабии, кончал в Кишиневе румынский лицей. Сегодня, когда мы стремимся узнать правду о событиях 50-летней давности и в Молдавии идет острая дискуссия по резолюции съезда Народного фронта, в которой воссоединение Молдавии с СССР квалифицируется как аннексия, суждение такого специалиста представляет особый интерес.

СВИДЕТЕЛЬСТВО УЧЕНОГО И ОЧЕВИДЦА

БЕССАРАБИЯ, 1940 ГОД: КАК ЭТО БЫЛО

«История требует объективного подхода, и ей чуждо видение событий в черно-белом варианте, — говорит доктор Левит. — Действительно, воссоединение Молдавии с СССР явилось следствием советско-германской договоренности, достигнутой в связи с заключением пакта о ненападении 23 августа 1939 года. Однако, анализируя события того времени, нужно учитывать и советско-румынский конфликт в период между двумя мировыми войнами, и тот факт, что Советское правительство никогда не признавало аннексию Бессарабии Румынией. И с этой точки зрения фраза в имеющей хождение копии секретного протокола: «с советской стороны подчеркивается интерес СССР к Бессарабии» — не представляет никакого-либо изменения в позиции Москвы».

Дело в том, что после того, как в декабре 1917 года румынская армия оккупировала Бессарабию под предлогом охраны тыловых коммуникаций, в марте 1918 года было подписано советско-румынское соглашение, по которому Бухарест обязался вывести оккупационные войска в двухмесячный срок. Однако в нарушение этого 9 апреля 1918 года правительство Аврерску объявило об аннексии Бессарабии. Даже когда на Парижской мирной конференции румынам было предложено провести плебисцит в Молдавии, те отказались, опасаясь его исхода, ибо молдавское население было недовольно ликвидацией автономии и отменой Декрета о земле, принесенных Октябрьской революцией 1917 года в России. «Какой плебисцит, это будет восстание!» — говорил румынский министр иностранных дел Братяну в Париже. — Вы что, хотите устроить у нас революцию?»

Советская сторона, однако, признала эту аннексию, и Днестр, отделявшая Бессарабию от Молдавской автономной ССР, образованной в составе Украины в 1924 году, рассматривалась как демаркационная линия. Когда в 1935 году шли переговоры о заключении советско-румынского договора о взаимопомощи, была достигнута договоренность считать вопрос нерешенным. СССР согласился лишь не прибегать к военной силе для его решения.

С точки зрения доктора Левита, постановка советской стороной вопроса о Бессарабии связана с поражением Франции летом 1940 года, так как тем самым утрачивали силу французские гарантии границ Румынии. В свое

IV. ГРУПЫ ПАРТРЭТ ЛЯ КУПАЛЬСКАГА ВОГНІШЧА

Увечар перад Купаллем мы дамовіліся сустрэцца з Алай Орса-Рамана. Папярэдне я паведамліла ёй, што Беларускае таварыства «Радзіма» мае намер запрасіць іх калектыв у Мінск. І цяпер трэба было абгаварыць усе ўмовы, удакладніць дэталі. Сабраліся ў маленькім пакойчыку кіраўніка «Васілька». Хлопцы і дзяўчаты абкружылі нас з усіх бакоў — уважліва назіраюць за журналісткай з Мінска, спяшаюцца задаць кожны сваё пытанне.

— Давайце па чарзе, — прапаную я.

— Згода, але няхай усе размесцяцца на падлозе, каб добра было відаць.

На тым і пагадзіліся.

— Гэта праўда, што нас запрашаюць у Мінск? — яшчэ раз пытаецца Ала, а ў вачах яе сумненне.

Я перадаю жанчыне візітную картку афіцыйнай асобы таварыства, па даручэнню якой і зрабіла ёй вуснае запрашэнне. Але і яна, і моладзь, тым не менш, паглядаюць неак недаверліва. Тады тлумачу:

— Вас запрашаюць усіх. У любы час, які вам падыходзіць. Трэба будзе толькі звязацца з нашым таварыствам, паведаміць пра свае намеры, пра час, у які збіраецца прыехаць.

— А ці не праляціць самалёт, у якім мы будзем знаходзіцца, праз Мінск, далей, у Сібір? — зноў чуюцца ўстрыможаны і асцярожны голас.

— ? — я нават не знайшла, што адказаць, бо не зразумела, пра што пытаюцца. Перапытала:

— Як гэта праляціць? Чаму гэта ў Сібір?

— Ну, у вас жа ўсіх, хто не так думае, як афіцыйна дазволена, — у Сібір.

І вось тут я ўжо не стрымалася — рассмаялася ад душы. Але, глядзячы на сімпатычныя, сур'ёзныя твары маіх юных землякоў з Амерыкі, усё ж такі не магла канчаткова зразумець, наколькі сур'ёзна яны пытаюцца.

— А вы ведаеце, што ў нас цяпер адбываецца ў краіне? — спытала на ўсялякі выпадак.

— Чыталі, чыталі. Перабудова, — пачулася з усіх бакоў.

— Не трэба крыўдзіцца, — нарэшце, уступае ў гаворку Ала Орса-Рамана. — Мы няблага ведаем, што адбываецца зараз у Савецкай краіне, у Беларусі. Чытаем рэспубліканскія газеты «Літаратура і мастацтва», «Чырвоная змена», часопісы «Маладосць», «Крыніца», мастацкую літаратуру, публіцыстыку.

— А «Голас Радзімы»?

— Шчыра?

— Вядома, шчыра!

— Ваша газета не надта папулярная ў нас. Мы лічым, што яна займаецца прапагандай. Асабліва кампраметуе сябе, калі друкуе артыкулы па гісторыі. Многа нацяжак, недарэчнасцей, проста няпраўды... А несправядлівы абвінавачванні ў адрас Беларускай эміграцыі... Ці ведаеце вы, як жывем мы, беларусы, у Амерыцы? Мы захавалі сваю мову, Беларускае інстытут навукі і мастацтва ў Нью-Йорку выдае зборнікі гістарычных дакументаў. Мы шануем сваю мову, традыцыі, звычаі. Моладзь ведае беларускія народныя пес-

ні, танцы. Зразумейце, як крыўдна бывае за Беларусь, калі ў ЗША прывозяць з Саюза нейкую выстаўку, і ў нашым павільёне ніхто з абслугі не можа сказаць ні слоўца па-беларуску, ды і нашага традыцыйнага не прыдбаеш — адны матрошкі. Разумеете?

Так, я разумею ўсё, што кажа Ала Орса-Рамана.

І хаця вельмі непрыемна чую гэткі несправядлівы водгук пра выданне, у якім працуюць, тым не менш стрымліваюся ад катэгарычных прэзчанняў. Цяпер не час высвятляць узаемныя крыўды, выстаўляць свае амбіцыі. Мы надта доўга былі ў канфрантацыі.

А калі Ала Орса-Рамана ды іншыя нашы землякі-эмігранты

гаманілі, абмяркоўваючы будучую паездку, праграму выступленняў.

— Раскажыце больш пра «Васілька», — прашу я, — пра яго ўдзельнікаў, пра тое, як развучаеце танцы, дзе выступаеце.

— Я не магу, не маю права гаварыць за сваіх артыстаў, а раптам яны не згодныя. У нас прынята прасіць дазволу ў чалавека, калі пішаш пра яго, — чую я не вельмі пераканаўчыя тлумачэнні кіраўніка танцавальнага гуртка. — Раскажу ўвогуле. У нас каля 30 чалавек. Старэйшая група — гэта ў сярэднім 25—30-гадовыя. Ёсць яшчэ дзеці па 12—13 гадоў. Нашы артысты — гэта інтэлігенцкае ядро Беларускай эміграцыі. Гурток дзейнічае пры

зайсці, пад'есці, выпіць гарчай гарбаты ці кавы. На двары — калодзеж. А ўніз ад хаты да рэчкі вядзе сцежка. Для самай рачулі і расклаті сухое голле для будучага вогнішча. Пакуль не сцягнула, дзяўчаты разышліся па навакольных паллях — трэба ж сплесці вяночкі. Усе перамяшаліся, і цяпер цяжка пазнаць, дзе тут хлопцы і дзяўчаты мясцовыя, беластоцкія, дзе гродзенскія з «Паходні», а дзе амерыканцы. Толькі па акцэнтах я магу здагадацца, хто тут ёсць хто. У Юркі Азаркі гэты акцэнт вельмі выразны. Уявіце сабе амерыканскае «р» і чыстую беларускую мову, кожнае слова на якой вымаўляецца з любоўцю і пяшчотай. З Юркам Азаркам мы пазнаёмліся яшчэ

займаецца зусім нядаўна. Пайшоў у калектыв, бо ведаў, што яны павінны паехаць на Беларастоцкіну — вельмі хацелася ўбачыць беларусаў.

— А хто ты па нацыянальнасці? — папыталася я, ведаючы, што бацька Колі італьянец.

— Беларус, — не задумваючыся, адказаў ён, а потым дадаў: — І італьянец.

Як раскажаў мне Коля, у сябе ў Штатах яны таксама адзначаюць Купалле. Але бывае гэта не ў лесе. Збіраюцца нейкім памяшканні, дзе замест вогнішча і вяночкаў — дэкарацыі. Разыгрываюць абрады. Спяваюць песні.

— Але ўсё гэта зусім не тое, — дапамагае жэстамі і рухамі выказаць думку Коля. — Я ў захапленні. Я шчаслівы, што прыехаў сюды.

А вось і яшчэ два знаёмствы. Сяброўкі Паўліна Сурвіла і Лоран Карол Свінцы. Паўліна ўвесь час была пры занятку — вяла кіназдымкі святая. Здымала і ў амфітэатры, і ў Белавежы на канцэрце... Яна студэнтка універсітэта ў штаце Мічыган. Будучая прафесія Паўліны — этнамузыказнавец. Цяпер яна піша навуковую работу па фальклору Беларостоцкіны.

— А ці няма ў вас яшчэ такой кнігі, якую вы падарылі ў Бельску кіраўніку хору? — пытаецца дзяўчына. — Я яе паглядзела, і яна мяне вельмі зацікавіла.

На жаль, з сабой у мяне больш не было кнігі «Вянок Беларусткіх народных песень», але я паабяцала, як вярнуся ў Мінск, высласць яе Паўліне.

— Што вы наогул ведаеце пра Беларусь, якіх нашых пісьменнікаў чытаеце? З кім хацелі б сустрэцца, калі прыедзеце ў Мінск? — вырашыла запытацца ў дзяўчат.

Паўліна задумалася. Потым разгублена развала рукамі. Раптам прыгадала: «Хачу сустрэцца з Барткевічам, спевачкам. Ён быў у нас. І яшчэ ведаю пра раку Нёман. Коля Нёмана нарадзіліся мае бацькі. Там казаная прыгажосць, працавітыя, простыя людзі».

Нечакана ў размову ўступіла сяброўка Паўліны, Лоран Карол Свінцы.

— Я амерыканка. Прыехала разам з Юркам Кіпелем — гэта мой жаніх. Ён хацеў паказаць мне, якія беларусы. І я сапраўды ўбачыла, якія гэта моцныя людзі і характарам, і фізічна. Адкрытыя, вясёлыя, спагадлівыя.

Юрка Кіпель — актыўны ўдзельнік «Васілька». Мяркуючы па прозвішчы, гэта сын дырэктара Беларускага інстытута навукі і мастацтва ў Нью-Йорку. На жаль, з ім мне, як і з Аней Бартуль, не выпала пагутарыць. Спадзяюся, што гэтыя прабелы ліквідую, калі «Васілька» прыедзе ў Мінск.

Які гэта чуд — гуляне купальскага вогнішча, туман, плёскаць вады, зоркі, узыход сонца... Як можна жыць, не ўбачыўшы ўсёй гэтай прыгажосці! Яна ўваходзіць у цябе жыццядзейнай сілай, адухоўлівае, ачышчае, узвышае. Пішу і прыгадваю ўсіх, каго бачыла, і з кім гутарыла на Купаллі.

Прывітанне вам з Мінска, шануюны Сяргей Карніловіч, Юры і Зіна Туронкі, Вячаслаў Станкевіч, Вера і Аня Бартуль, Паўліна Сурвіла, Юрка і Нона Азаркі, Ала Орса-Рамана. Вельмі шкадую, што з вамі Ала не давялося сустрэцца яшчэ раз, як дамовіліся. Я мусіла раней паехаць дамоў.

Таццяна АНТОНАВА.

У БЕЛАРУСАЎ ЗА БУГАМ

ПА БЕЛАСТОЧЧЫНЕ

Ля мікрафона Ала ОРСА-РАМАНА.

чыталі б зараз «Голас Радзімы» і непрадузята ставіліся да тых ці іншых публікацый на яе старонках, то не маглі б не адзначыць, што пытанні гісторыі, мовы, адраджэння нацыянальнай культуры займаюць адно з галоўных месцаў у перабудовачных працэсах, што паступова запаўняюцца «белыя плямы» гісторыі, аднаўляюцца нацыянальныя прырытэты.

— Паважаная Ала, дзякуй за шчырасць, — кажу я. — Калі вы павываеце ў нас, то лепш будзеце разумець і ўяўляць рэальнае жыццё ў Беларусі. Многае ў ім неадназначна. Але згадзіцеся, што паміж намі будзе больш карысным дыялог, чым зацятае маўчанне. Мне нават здаецца, што ўсе з палёгкай уздыхнулі. Зноў за-

аб'яднанні Беларускай моладзі. Тут людзі высокаадукаваныя: вучоныя, адвакаты, урачы. Ёсць студэнты. Вось, бадай, і ўсё — бо час ужо ехаць на Купалле, нас чакаюць. Але мне гэтак хацелася яшчэ пагутарыць з вамі. Шчыра, адкрыта. Давайце заўтра, мы будзем выступаць у філармоніі.

Замовіўшы яшчэ адну сустрэчу з Алай Орса-Рамана, мы паселі па машынах, і яны рванулі ў бок лесу, дзе ля рачулікі Супраслі ўжо збіраліся студэнты — члены Беларускага аб'яднання студэнтаў (БАС), госці святая песні.

Месца выбралі — проста казка. На пагорку — дамок, які студэнты знялі ў гаспадароў на два дні. Сюды можна

ў Бельск-Падляску, на святкаванні 25-годдзя хору «Васількі». Ён падышоў тады да мяне разам з жонкай Нонай, і мне неяк хутка сталі сімпатычныя гэтыя людзі. Я тады проста залюбавалася імі. Абодва высокія, ладныя. І гэтак да твару ім беларускія касцюмы. Нона не стрымалася, пахвалілася, што яе кашулю вышывала бабуля.

Па прафесіі Нона — дызайнер, а Юрка — вучоны. Абодва займаюцца ў гуртку. Юрка, акрамя гэтага, старшыня Аб'яднання Беларускай моладзі ў Амерыцы. Мы даволі многа гутарылі з Юркам, ён пытаўся ў мяне пра становішча з Беларускай мовай у рэспубліцы, пра ўзаемаадносіны ўлад з народным фронтом, пра лідэраў неформальнага аб'яднання «Талака».

«Юрка, — папярэдвала я яго, — я ж не палітык, а журналіст і выказваю табе сваю асабістую думку па гэтых пытаннях, а думак, між іншым, існуе мноства».

Юрка з Нонай, трымаючыся за рукі, застылі на беразе Супраслі, углядаючыся ўдалечыню. Пра што думаюць яны, апынуўшыся так блізка ад зямлі сваіх дзядоў? Учора Юрка пытаўся, ці змогуць яны нейкім чынам заехаць у Гродна, глянуць на горад. Я не ведала, што яму адказаць, і не пыталася, нашто яму менавіта ў Гродна. А пазней Нона сказала, што ў Гродне быў рэпрэсіраваны яе дзед, свяшчэннік. Папыталася ў яе: «Крыўду маеце на Саветы?»

— Не, — яна адмоўна паківала галавой і даверліва працягнула руку.

Нарэшце запалілі вогнішча —язычкі полымя падняліся да вяршынь дрэў. І купальская песня, набіраючы моц, зазвінела ў лясной цішы. Цікава, як адчуваюць сябе тут удзельнікі «Васілька» сыны Алы Орса-Рамана — Коля і Павел?

Павел, старэйшы, як і мае быць у купальскую ноч, ужо ў рацэ — ён хоча злавіць дзявочы вяночак. А вяночкі тыя, на драўляных крыжыках, са свечкамі, панесла ўжо плынь... Маляўнічае відовішча...

Коля таксама выдатны плывец. Яму 20 гадоў. Вучыцца на фінансавым факультэце ва універсітэце. А яшчэ падрабляе выратавальнікам. Коля прызнаўся, што ў «Васільку» ён

СЯМЕЙНЫЯ ГАБЕЛЕНЫ ЦЁТКІ

Фонды Дзяржаўнага музея гісторыі Беларускай літаратуры папоўніліся надзвычай каштоўнымі экспанатамі — двума габеленамі XIX стагоддзя, якія належалі сям'і паэтэсы-рэвалюцыянеркі Цёткі (Алаізы Пашкевіч).

Габелены доўгі час захоўваліся ў Польшчы, у Караліны Пашкевіч, малодшай сястры Алаізы. Пасля яе смерці рэліквіі некалькі

гадоў зберагала далёкая сваячка Цёткі на мацеры Аліна Балюк, якая жыве ў Познані.

Пасля працяглай перапіскі і пошукаў габелены прывезла ў Беларусь і перадала музею вядомая даследчыца жыцця і творчасці Цёткі Лідзія Арабей.

І. МАРАЧКІНА.

СПАЎНЯЕЦЦА 225 ГАДОЎ ВЯДОМАМУ МУЗЕЮ

ЭРМІТАЖ:

ЯК РАСПАРАДЗІЦЦА СКАРБАМІ

Ленінградскі Эрмітаж належыць да сусветнай музейнай эліты. Па багаццю і велічыні калекцый з ім могуць сапярнічаць толькі Луўр, нью-йоркскі «Метрапалітэн», Брытанскі і Ватыканскі музеі. Каб паглядзець яго 350 залаў, дзе размешчана амаль 3 мільёны прадметаў мастацтва і культуры, трэба прайсці больш як 24 кіламетры.

ГІСТОРЫЯ

Дата заснавання Эрмітажа — 1764 год. Збор гэтага палацавага музея да рэвалюцыі 1917 года быў недаступны для шырокай публікі. У адным з пісьмаў руская імператрыца Екацярына II пісала: «Усім гэтым любуюцца толькі мышы і я».

Сёння ў залах Эрмітажа праводзіцца за год больш за 30 тысяч экскурсій, наведваюць жа яго штогод 3 мільёны чалавек. Музей знаходзіцца на дзяржаўнай датацыі. За савецкі час яго калекцыі павялічыліся амаль у 5 разоў.

У гады другой сусветнай вайны фашысцкія паветраныя бамбардзіроўкі і артылерыйскія абстрэлы нанеслі Эрмітажу адчувальную страту. Але гадоўныя скарбы музея — 118 000 экспанатаў удалося адправіць у тыл. Астатняе безражліва захоўвалася ў падвалах палаца. У выключна цяжкіх умовах блакады, пакутуючы ад голаду і холаду, супрацоўнікі музея працягвалі сваю работу, даследаванні. Гераізм праяўляўся на ўсіх узроўнях — ад дырэктара Эрмітажа акадэміка Іосіфа Арбелі да вахцёра Аляксея Шчаснева, які не жадаў пакінуць музей нават у самыя крытычныя моманты. Шчыра ў перыяд блакады распрацоўваліся планы аднаўлення работ. Таму ўжо ў 1945 годзе, пасля чатырохгадовага перапынку, Эрмітаж зноў адкрыў свае дзверы перад наведвальнікамі.

За 225 гадоў, якія існуе Эрмітаж, змянілася адзінаццаць дырэктараў. Цяперашні,

дванаццаты — акадэмік Барыс Піятроўскі, вучоны з сусветным імем і аўтарытэтам. Яго ўклад у развіццё музея сапраўды неацэнны.

КАЛЕКЦЫІ

Эрмітаж — гэта Леанарда і Рафаэля, Мікеланджэла і Рэмбранта, Рубенса і Гоя, Хальса і Веранезе... Гэта скарбы скіфаў і творы старажытнагрэчаскіх майстроў. Гэта самы стары ў свеце персідскі дыван (яму дзве з палавінай тысячы гадоў) і цудоўныя візантыйскія іконы.

Эрмітажныя зборы французскага жывапісу XVIII стагоддзя і карціны імпрэсіяністаў — буйнейшыя за межамі Францыі. У музеі знаходзіцца самая вялікая ў свеце калекцыя сасанідскага срэбра (па імю дынастыі Сасанідаў, якая правіла Іранам у III—IV стагоддзях) і буйнейшыя ў свеце нумізматычныя зборы.

Папаўненне калекцый ажыццяўляецца шляхам закупак, абменаў, а таксама дароў. Вельмі значна папаўняюць скарбы Эрмітажа археолагі. Так, у алтайскіх курганах яны знайшлі рэдкія ўзоры мастацтва зніклых народаў. Дзякуючы вечнай мёрзлаце, што ўтварылася над курганамі, захаваліся не толькі вырабы з косці і дрэва, але і адзенне.

НАВУКОВАЯ І ВЫХАВАЎЧАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ

Музей вядзе велізарную адукацыйную і выхаваўчую работу з самымі разнастайнымі (і па ўзросту, і ў сацыяльных і прафесійных адносінах) прадстаўнікамі грамадства. Гэта лекцыі ў самім Эрмітажы і па-за яго сценамі. Гэта выстаўкі спецыяльныя, тэматычныя, выязныя. Гэта работа са стажо-рамі з розных раёнаў краіны і з-за рубяжа. Але, бадай, самая вялікая ўвага надаецца тут дзецям. Для іх штогод праводзіцца звыш 6 тысяч экскурсій, якія з'яўляюцца як бы мастацкім дапаўненнем да школьнай праграмы.

ЭРМІТАЖ У ПЕРЫЯД ПЕРАБУДОВЫ

Не выпадкова перыяд перабудовы ў Савецкай краіне супаў з пачаткам генеральнай рэканструкцыі Эрмітажа. Галоўная задача, што паўстала перад музеем, — як распарадзіцца яго велізарным багаццем. Як зрабіць, каб глядач убачыў усе скарбы, што ёсць у музеі, а не толькі іх малую частку.

Эрмітажу цесна. Наведвальнікам нязручна. Чэргі, таўханіна. У такіх умовах цяжка павысіць культуру абслугоўвання наведвальнікаў, укараняць тэхнічныя навінкі, новыя сучасныя формы работы, праводзіць экскурсіі на замежных мовах, экскурсіі індывідуальныя...

Сёння праблема Эрмітажа разглядаюцца па-дзяржаўнаму. У адпаведнасці з праектам музея атрымае некалькі памяшканняў, размешчаных побач з ім. Так што пашырэнне музейнай плошчаў не звязана з перабудовай гістарычных палацавых будынкаў Эрмітажа. Рэканструкцыя працягнецца да 2005 года, але музей увесь гэты час будзе штодзённа прымаць сваіх наведвальнікаў.

На пытанне, якім яму ўяўляецца Эрмітаж на пачатку XXI стагоддзя, пасля завяршэння рэканструкцыі, дырэктар Эрмітажа Барыс Піятроўскі каратка адказаў:

«Трапіць у яго будзе прасцей, чым сёння. Для наведвальнікаў адкрыецца яшчэ некалькі ўваходаў. Дзякуючы камп'ютэрнаму цэнтру кожны зможа атрымаць вычарпальную інфармацыю аб размяшчэнні тых ці іншых экспазіцый, найбольш рацыянальна выбраць маршрут».

Невымерна ў параўнанні з мінулым пашырыліся міжнародныя кантакты Эрмітажа, абмен мастацкімі выстаўкамі, музейнымі спецыялістамі, рэстаўратарамі, экскурсаводамі. І перспектывы тут самыя шматбагацныя.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

ШЛЯХІ БРАТЭРСТВА

Як паведамлялася ўжо ў друку, з канца мінулага года ў братняй Літве экспануецца коласаўская выстаўка «Па Нёману песня плыве». Выстаўка пабывала ў Каўнасе і Тракаі. А нядаўна яна пераехала ў літоўскую сталіцу і размясцілася ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы Акадэміі навук Літоўскай ССР.

Ва ўрачыстасці, прысвечанай адкрыццю выстаўкі, прынялі ўдзел супрацоўнікі Літаратурнага музея Якуба Коласа, іншыя музейныя работнікі, беларускія пісьменнікі, землякі песняра. Сустрэчу адкрыў і вітаў гасцей дырэктар бібліятэкі Е. Марцінкявічус. Пра месца творчасці Якуба Коласа ў духоўным жыцці не толькі беларускага, але і суседняга літоўскага народа, пра віленскі перыяд у жыцці песняра, пра яго сувязі з літоўскай зямлёй і культурай, пра творчае супрацоўніцтва двух народаў-суседзяў гаварылі дырэктар музея Якуба Коласа З. Камароўская, паэты Анатоль Вярцінскі і Сяргей Законнікаў, загадчык аддзела культуры Стаўбцоўскага райвыканкома А. Грэкаў.

На адкрыцці выстаўкі прысутнічалі прадстаўнікі беларускіх культурна-асветных таварыстваў, якія пачалі нядаўна сваю дзейнасць у Вільнюсе. Ад іх імя выступілі інжынер навукова-вытворчага аб'яднання «Літстанкапраект» В. Стэх і старшы інжынер літоўскага завода будаўнічых машын А. Каландзёнак. Юрыст па адукацыі, пенсіянерка В. Хамянюк прачытала свой верш, напісаны на матывах паэмы Я. Коласа «Новая зямля».

Прагучалі на адкрыцці выстаўкі і песні. Салісткі народнага хору калгаса «Нёман» (Стаўбцоўскі раён) В. Шалькевіч і М. Шклярэвіч пад акампанемент баяніста А. Шалькевіча выканалі песню «Мой родны кут», беларускія народныя і сучасныя песні.

К. СЦЕПАНЮК.

НА ЗДЫМКУ: дырэктар бібліятэкі Е. МАРЦІНКЯВІЧУС (злева) і рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва» А. ВЯРЦІНСКІ. Фота А. КРЫШТАПОВІЧА.

ПАМЯЦІ ПЕТРУСА БРОЎКІ

У Віцебску на вуліцы, якая носіць імя народнага паэта Беларусі, адбылося ўрачыстае адкрыццё памятнага знака з бронзавым барэльефам П. Броўкі работы М. Кандрацэва.

Пятрусь Броўка быў паэтам-інтэрнацыяналістам, аўтарам шматлікіх кніг вершаў, прозы і публіцыстыкі. Да іх можна дадаць і 12 тамоў Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, ля вытокаў якой ён стаяў. Пятрусь Усцінавіч любіў сваю Віцебшчыну і Віцебск, горад аддзячыў яму сваёй любоўю.

У Мінску ў Палацы мастацтва праходзіць дэбратына - камерцыйная выстаўка твораў народнага мастака СССР Ільі Глазунова. У экспазіцыі прадстаўлены жывапісныя і графічныя работы, створаныя мастаком у розныя гады. Творчасць І. Глазунова і ён сам як асоба выклікаюць самыя розныя меркаванні. Адны — у поўным захваленні ад яго твораў, іншыя выступаюць у ролі строгіх крытыкаў, маюць шэраг прэтэнзій. Але адно бяспрэчна: аб'якавым не застаецца ніхто, таму і стала выстаўка

сапраўднай падзеяй у культурным жыцці рэспублікі. На яе адкрыцці адбылася сустрэча мастака з глядачамі, потым яшчэ адна — у оперным тэатры. Частка сродкаў ад дэманстрацыі твораў І. Глазунова ў Мінску будзе перададзена на развіццё дзіцячых дамоў.

НА ЗДЫМКАХ: Ілья ГЛАЗУНОЎ сярод наведвальнікаў выстаўкі; «Унукі Гостамысла» (1986 год); ля работы мастака «Вечная Расія».

Фота Я. КАЗЮЛІ.

Мікола ЯНЧАНКА

ЛЕТА ў СЕРВАНЦЕ

На зіму мы лета ў серванце хаваем.

Як?

А вось як.

Чэрвеньскім ранкам, яшчэ да сонейка, узнімае нас маці з ложкаў:

— Уставайце, дзеткі! Па ягды пойдзем.

Мы ўстаём. Але сон неахвотна адпускае нас. Хвілін колькі з заспанымі вачамі тупаем па пакоі, пазяхаем.

Нарэшце выходзім з хаты. Збягаем з горачкі да рэчкі і па роснай звілістай сцяжынцы ідзем да лесу. Свежае, нібы настоенае на туманах і кветках паветра праганяе сон-дрымоту. Ды і маці падбадзёрвае:

— Хутчэй, хутчэй, дзеткі! Летам збярэш, а зімой як знойдзеш.

Хораша ў лесе. Вясялая бярозавая паляначка, на якой то тут, то там пабліскаваюць яркачырвоныя духмяныя суніцы.

Суніцы — самыя хітрыя ягды. Зашыюцца пад лісцейка, і не відаць іх. Толькі калі сонейка загляне на палянку, заўсміхаюцца яны, яркімі зорчкімі ўспыхнуць. Вось і збірай

іх тады.

— Ды за адной ягадкай не ганяйцеся, — вучыць нас маці. — Адно кладзі, другую бяры, а трацюю прыкмячай. Інакш з пустым гарлачыкам прыйдзеш дадому.

А ўслед за суніцамі ў сасновых барах, на нізкіх мясцінах і вакол балаціянак паспяваюць чарніцы.

Чарніцы — цёмныя ягды з сінявата-шызым адценнем. Кіславатыя на смак. І вельмі цікавыя. Так і глядзяць на цябе сваімі дапытлівымі вочкамі. Нібы пытаюць: «А хто гэта прыйшоў да нас?» І адразу выдаюць сябе.

Каб збіраць чарніцы, дастаткова мець спрытныя рукі. І, вядома, вытрымку.

— Ну што ты чарнічнік топчаш, ад купіны да купіны бегаеш! — сярдуе маці. — Гэта толькі здаецца, што на другім ягды больш.

А следам за чарніцамі ў сярэдзіне ліпеня заружавелі маліны.

Малінік высечкі і лагчыні з рэдкім алешнікам выбірае. Маліна — цудоўная ягадка! І

колерам, і пахам, і смакам чаруе. Праўда, адшукаць яе не так і лёгка. У рост чалавека ўзняліся густыя кусты малініку, хаваючы сваё багацце.

— А вы ціхенька кусцік разгарніце або прысядзьце ды знізу гляньце, — раіць нам маці. — Знізу відней. Заўважыце коску — за яе і абірайце.

Коску! І сапраўды, доўгая зялёная каска, пацеркамі ягды аздобленая!

Гулкі жнівень на прасеках і ў лагчынках ажыны выспаў.

Няма ягды прыгажэйшых за ажыны! Чырвона-чорныя, з тамным бурштыновым бляскам. І смак у іх асаблівы — салодка-гаркавы. Ажыны — ягды, якія пастаяць за сябе ўмеюць. Галінкі іх калючкамі пакрыты. Колюцца! Каб ажыны збіраць, не толькі ўменне, а і цярдзенне патрэбна. Так і хочацца не рукамі, а чаравікам галіну прыгнуць. Ды маці папярэджае:

— Асцярожна, асцярожна, вакол кустоў хадзіце. І на наступны год сюды заглянем. А не заглянем мы, дык некага іншага гэтая сонечная мясцінка парадуе.

КРЫНІЧКА

У ціхім жнівеньскім лесе збіраем мы апошні падарунак лета — брусніцы.

Брусніцы ў нашых мясцінах ягды рэдкія. Таму яшчэ загадзя, бываючы ў лесе, прыкмячаем мы бруснічныя мясціны, звычайна на сонечных ускрайках бароў, вакол высечак. Яркачырвоныя, з бялюткімі, не кранутымі сонцам бачкамі вісяць брусніцы паміж цвёрдых цёмна-зялёных лісцікаў. Гронкамі каля самай зямлі.

Пасля кожнага паходу ў лес маці варэнне варыць. А мы пенкамі ласуемся ды слоікі завязваем. Потым у сервант ставім. Так слоік за слоікам хаваемца ў нашым серванце лета.

Снежанскім вечарам уся наша дружная сямейка за сталом збіраецца. Бацька батон рэжа, а маці чай у кубачкі налівае. Калі налье, пытаецца:

— Па якія ягды сёння пойдзем?

— Па суніцы!

— Па ажыны!

— Па малінку! — крычыць маленькая Праська.

— Няхай будзе па-твойму, Прасунька, — кажа маці і прыносіць з серванта слоік з малінавым варэннем. Аблівае лыжку кіпелнем і накладвае варэнне ў талерачку. Варэнне густое, цёмна-ружовае, з залацістымі зярняткамі. Увесь пакой умомант напаўняецца малінавым водарам. Намазваем варэнне на лустачкі батона і п'ём чай. П'ём і летнія паходы ўспамінаем. Як на лясной сцяжынцы калючага вожыка сустрэлі, як шэрая сава ад сваіх птушанят нас адводзіла, як у ельніку соннага зайца спудзілі, як...

За акном завіруха шуміць, мароз патрэскае, а ў нашай хаце лецеячка гасцюе.

І так аж да наступнага лета, калі чэрвеньскім ранкам, яшчэ да сонейка, узнімае нас маці з ложкаў:

— Уставайце, дзеткі! Па ягды пойдзем.

Валянціна КОУТУН

ЦВЫРКУН

Цвыркунок, цвыркунок,
Дзе жывеш ты, кумок!
— Між травы у норцы
На зялёнай горцы.

Цвыркунок, цвыркунок,
Чуеш добра ты, кумок!
— А пра гэта і не дбаю,
Бо на ножках вушы маю.

Цвыркунок, цвыркунок,
Што ты робіш, мой кумок!
— Ночку сустракаю
І на скрыпцы граю.

КАЛЫХАНКА

ЛЮЛІ, ЛЮЛІ, ЛЮЛІ...

Люлі, люлі, люлі,
Дзеткі ўсе паснулі.

Не спіць толькі коця,
Ходзіць па балоце.

Адмарозіў лапку,
Пайшоў грэцца ў хатку.

Недзе коцю дзецца,
Лапачцы пагрэцца.

Палез на палаткі,
Спапохаўся бабкі.

Палез ён на вышкі,
Там гулялі мышкі.

Так яны дурэлі —
Хвост кату ад'елі.

Пайшоў каток у лясок,
Знайшоў белы паясок.

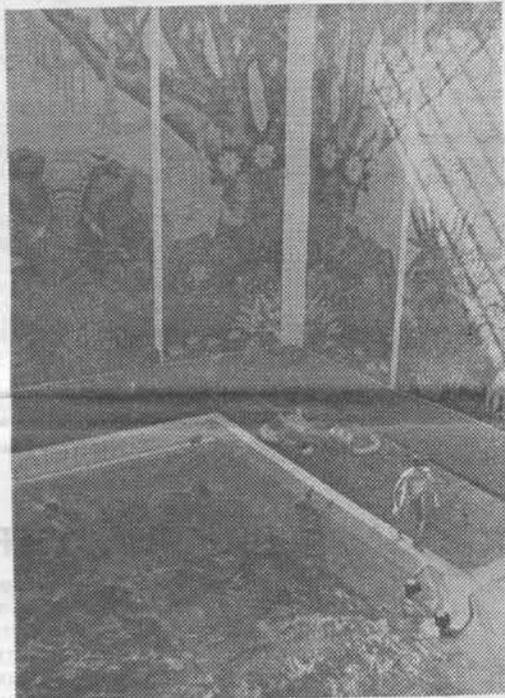
А котачка узяла
І дзіцяці аддала.

Пайшоў каток пад масток,
Злавіў рыбку за хвосток.

Ці самому з'есці!
Ці дадому несці!

Думаў, думаў каток,
Укусіў адзін разок

І панёс дадому
Дзіцятку малому.

ГУЛЬНІ

ВОЖЫК

Бяжыць вожык —
Тупу-туп!
Сам калючы,
Востры зуб,
— Вожык, вожык,
Ты куды!
Ад якой бяжыш
Бяды!
Вожык лапкамі
Туп-туп!
Вожык вочкамі
Луп-луп!
Навакол
Пануе ціш.
Чуе вожык —
У лісці мыш.
Ён да лісця
Тапу-тап!
І лапкаю мышку —
Цап!

МЫШКА

— Мышка, мышка, дзе была!
— Была ў пана караля.
— Што рабіла!
— Лыжкі мыла.
— А што дала!
— Кусок сала.
— Дзе паклала!
— Пад лаўкаю.
— Чым накрыла!
— Халяўкаю.
— Дзе падзела!
— Кошка з'ела.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ
ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80, 33-03-15,
33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага
Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі

Індэкс 63854. Зак. № 900

Адпачыць у піянерскім лагеры «Брыганціна» школьнікаў з Хойнікаў, якія пацярпелі ад чэрво-быльскай аварыі, запрасілі работнікі Мінскага вытворчага аб'яднання па птушкагадоўлі. Клопатам і ўвагай акружылі тут сто сорок хлопчыкаў і дзяўчынак.

А лагер гэты выдатны. Галоўны будынак і на самай справе нагадвае карабель, які кіруецца ўперад. Ва ўсіх яго «адсеках» шмат святла і прасторы. Утульна і прыгожа ў спальных карпусах. Усё ў «Брыганціне» прадумана да дробязей, каб было дзецям зручна і радасна.

А сумаваць няма калі: конкурс на найбольш цікавую ініцыятыўку, вечар смеху, спаборніцтва, свята Няптуна, агляд вырабаў «Прырода і фантазія» — толькі частка мерапрыемстваў з вельмі насычаным планам работ.

Ёсць у «Брыганціне» кіназала, заўсёды і для ўсіх адкрыта спартыўная зала. І да радасці дзяцей, пастаянна дзейнічае цудоўны басейн. А значыць — не пужае дрэзнае надвор'е. І ў гарачыню, і ў прахалоду можна штодзённа прымаць водныя працэдурны, вучыцца плаваць. І ўсё ж, як бы добра ні было ў будынку, сонца, паветра, прырода вабяць дзяцей.

НА ЗДЫМКАХ: заняткі ў басейне; «Смачна!» — сцвярджае трэцякласніца Ларыса ЖАУ-НЯК з Хойнікаў; піянерскі лагер «Брыганціна»; урач-педыятр Святлана СЯРБЕНКАВА са школьнікамі.

Фота Г. СЯМЕНАВА.

